

Yayın Geliş Tarihi: 07.08.2023
Yayına Kabul Tarihi: 18.09.2023
Online Yayın Tarihi: 20.12.2023
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1338779>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 25, Sayı: 4, Yıl: 2023 Sayfa:1883-1900
E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

GÖÇ SÜRECİNDE KADINLIK VE ERKEKLİĞİN YENİDEN İNŞASI: SAHA ARAŞTIRMASINDAN NOTLAR

*Şenay LEYLA KUZU**

Öz!

Erkeklik ve kadınlık müzakereye açık dinamik bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle göç süreçleri farklı kadınlık ve erkeklik deneyimlerinin birbiriyle karşılaşmasına ve bu kadınlık ve erkekliğin yeniden inşasına zemin hazırlamaktadır. Bu çalışma “Gaziantep Odaklı Sosyal Uyum Araştırması: Gaziantep Monitörü 2022” adlı saha çalışmasının verilerinden yola çıkarak toplumsal cinsiyet hiyerarşisine odaklanmaktadır. Proje kapsamında hem bir anket çalışması hem de on iki adet odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmeleri, Gaziantep’in 22 mahallesinden Suriyeli ve Gaziantep’lileri kapsayan toplam 67 kişi ile yapılmıştır. Farklı mahalle, yaş ve cinsiyet değişkenlerinin dikkate alındığı görüşmelerden yola çıkarak geçici koruma altındaki Suriyelilerin ve yerel toplulukların birbirlerini nasıl tanımladıkları, birbirleri hakkındaki tanımlamaların zamanla nasıl değişime uğradığı toplumsal cinsiyet hiyerarşisi dikkate alınarak tartışılmaktadır. Göç süreci, bireyleri sadece ekonomik ve hukuki açıdan etkileyip geçici veya güvencesiz bir statü atfetmemekte aynı zamanda kadınlık ve erkeklik inşa sürecini de etkilemektedir. Gündelik hayatta aile dinamikleri başta olmak üzere kadınlığın ve erkekliğin yeni toplumsal ilişkiler ortamında yeniden gözden geçirildiği görülmektedir. Bu makale odak grup görüşmelerinden yola çıkarak geçici koruma statüsü kapsamındaki Suriyelileri ve yerelden kadın ve erkeklerin benzer toplumsal cinsiyet rollerinin karşılıklı olarak nasıl kurulduğunu ve nasıl hiyerarşik bir yapıya dönüştüğünü analiz etmeyi hedeflemektedir.

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Leyla Kuzu, Ş. (2023). Göç sürecinde kadınlık ve erkekliğin yeniden inşası: saha araştırmasından notlar. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25 (4), 1883-1900.

*Dr. Öğr. Üyesi, Şenay. Gaziantep Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, Orcid: 0000-0002-3245-9399, leyla@gantep.edu.tr.

¹Bu çalışma, “Qudra2 süregelen Suriye ve Irak krizlerine yanıt olarak mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ülkesine geri dönmek isteyenlerin ve ev sahibi toplulukların dayanıklılığının güçlendirilmesi” kapsamında yapılan “Gaziantep odaklı sosyal uyum araştırması Gaziantep Monitörü 2022” verilerine dayanmaktadır. Araştırma verilerini kullanmama izin verdikleri için M. Nuri Gültekin, Mustafa Doğanoglu, Nur İncetahtacı, Harun C. Karayakupoglu, Murat Kaya, Ümran Açıkgöz ve Zümrüt B. Mübarek’e teşekkür ederim. Araştırma, Gaziantep Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 03.08.2022 tarih, 15 sayılı kararıyla etik kurul onayı almıştır.

Anahtar Kelimeler: Gaziantep, Suriyeliler, Kadınlık, Erkeklik, Toplumsal cinsiyet hiyerarşisi.

RECONSTRUCTION OF FEMININITY AND MASCULINITY IN THE MIGRATION PROCESS: NOTES FROM FIELD RESEARCH

Abstract

Masculinity and femininity are dynamic processes open to negotiation. Especially migration processes pave the way for different experiences of femininity and masculinity to encounter each other and reconstruct this femininity and masculinity. This study focuses on the gender hierarchy based on the data of the field study titled "Gaziantep Focused Social Cohesion Research: Gaziantep Monitor 2022". Within the scope of the project, both a survey and twelve focus group discussions were conducted. Focus group discussions were conducted with 67 people, including Syrians and local people of Gaziantep from 22 neighborhoods in Gaziantep. Based on the interviews, in which different neighborhoods, age, and gender variables are considered, how Syrians under temporary protection and local communities define each other and how their definitions of each other have changed over time are discussed by considering the gender hierarchy. The migration process not only affects individuals economically and legally, assigning them a temporary or precarious status but also affects the construction of femininity and masculinity. In daily life, it is seen that femininity and masculinity, especially family dynamics, are revised in the new social relations environment. Based on focus group interviews, this article aims to examine Syrians under temporary protection status and analyze how similar gender roles are mutually constructed and hierarchically structured for women and men who are natives of Gaziantep.

Keywords: Gaziantep, Syrians, Femininity, Masculinity, Gender hierarchy.

GİRİŞ

Geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye’de yoğunlaştıkları iller, yoğunlaştıkları işler, toplumsal hayata uyumları açısından gerekli olan hizmetlere erişim konusunda karşılaştıkları sorunlar ve ev sahibi toplumun zaman içerisinde Suriyelileri nasıl algıladığı gibi meseleler literatürde hâkim tartışma alanları olarak karşımıza çıkmaktadır (Erdoğan, 2022; Danış & Dikmen, 2022). Bununla birlikte Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı iller bazında da bu temel tartışma noktalarının ön plana çıktığını ve hem yerel dinamiklerin hem de sosyal uyum gibi meselelerin önemli bir tartışma alanı oluşturduğunu görmek mümkündür (Gültekin vd., 2021; Gulerce & Demir 2021). Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin iş imkanı sunan sınır illerinde ve metropol şehirlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Örneğin Şanlıurfa (339.429), Gaziantep (444.087), Kilis (74.824), Hatay (319.454), Adana (242.596) ve Mersin (236,522) hattı takip edildiğinde yaklaşık 2 milyon geçici koruma altındaki Suriyeli bu illerde yaşamaktadır. Bununla birlikte farklı kentlerin sunduğu iş fırsatları da Suriyelilerin yoğun olarak yerleşmesine neden olmaktadır. Bu ikinci grupta İstanbul (531.227, %3.23), Bursa (179,122), İzmir (139.339), Ankara (90.779) ve Konya (118,488) yer almakta ve yaklaşık 1 milyonun üzerinde Suriyeli bu illerde yaşamaktadır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023).

Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı sınır illerden biri olan Gaziantep'te, Suriyelilerin konumunu tartışmak için birkaç veriye yakından bakmak gerekmektedir. “*Gaziantep Odaklı Sosyal Uyum Araştırması: Gaziantep Monitörü 2022*” adlı saha araştırmasından hareketle elde edilen veriler her iki grubun gündelik etkileşimlerini analiz etmek için kullanışlıdır. Örneğin Gaziantep'te yaşayan Suriyelilerin yoğunlaştıkları mahalleler ve bu mahallelerin özellikleri önemlidir. Araştırma kapsamında ulaşılan hanelerin büyük bir kısmı, alt sosyo ekonomik düzeydeki mahallelerden oluşturmaktadır. Her iki gruptan (Gaziantep'li ve Suriyeli) katılımcıların konut ve mahalle memnuniyeti ile katılımcılara ait hanelerin ortalama geliri ve konut tipine dair veriler bu durumu desteklemektedir. Gaziantep'li ve Suriyelileri anlamaya yönelik ikinci veri, çalışma ve istihdam durumlarına ilişkin özelliklerdir. Saha araştırması kapsamında haneyi temsil eden verilere göre (toplam 1644 hane) Gaziantep'li erkeklerin %67,5'i ve Gaziantep'li kadınların %16'sı gelir getirici bir işte çalışırken; Suriyeli erkeklerin %78,6'sı ve Suriyeli kadınların %11'i gelir getirici işlerde çalışmaktadır. (Gültekin vd., 2022, ss. 28-29).

Suriyeli erkekler, Gaziantep'li erkeklere göre iş yaşamına daha fazla katılırken kadınlar söz konusu olduğunda oranlar daha geriden gelmektedir. Yerel topluluklara kıyasla göçmenlerin istihdam piyasasına daha fazla katılmaları farklı göç örnekleri analizlerinde de ortaya çıkan bir durumdur (Erder, 2006). Bununla birlikte hem Gaziantep'li hem de Suriyelilerin sigortalı çalışma, günlük çalışma süreleri, iş arama süresi ve hane büyüklüğünün karşılaştırılması, iki toplumun durumunu tespit etmek bakımından önemlidir. Bu genel özelliklerin aile dinamikleriyle ve kadınlık erkeklik inşa süreçleriyle nasıl etkileşime girdiği tartışmaları için de temel oluşturmaktadır. Öyle ki Gaziantep'li ve Suriyelilerin karşılaşma mekânlarına ve deneyimlerine odaklandığımızda (çalışma ve iş yeri açma gibi) etkileşimin arttığını düşünebiliriz. Fakat gündelik hayatta mesafenin ve önyargının yeni biçimlerle yeniden üretildiğine tanık olmaktayız. İşte bu makale, iki başlık altında gündelik hayatta yaşanan karşılaşmalara ve Gaziantep'li ve Suriyelilerin birbirini nasıl konumlandıklarını saha notlarından yola çıkarak tartışmayı hedeflenmektedir. Gündelik hayattaki karşılaşmalar özellikle kadınlar dikkate alındığında sokaktaki karşılaşmalardan kamusal hizmetlerin sağlandığı mekânlara kadar genişletilebilir. Suriyeliler özelinde bu karşılaşmalar, yeni bir toplumun, toplumsal cinsiyet hiyerarşisi içinde kendi konumlarını yeniden müzakere ettikleri dinamik bir sürece dönüşebilmektedir. Kadınlık ve erkeklik inşası yeni durumlarda yeniden tartışmaya açılmakta ve bu süreçte toplumsal cinsiyet rejiminin dinamik yapısı ile karşılaşmaktayız (Connell, 1998; Herbert, 2008; Pease, 2009; Segal 2007).

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

“*Gaziantep Odaklı Sosyal Uyum Araştırması: Gaziantep Monitörü 2022*” adlı proje hem nicel hem de nitel araştırma tekniklerini gözeterek yürütüldü. Bu nedenle Gaziantep'in iki merkez ilçesinde (Şahinbey ve Şehitkamil) bulunan 127

mahallede toplam 1644 hane ile 204 soruluk bir anket, KoboToolbox veri toplama uygulaması yardımıyla yapıldı. Nicel verilerin derinlemesine analizi için, nitel tekniklerin vazgeçilmez olduğu bilinmektedir. Özellikle mültecilik ve göçmenlik deneyimleri gibi bireylerin duygularına, düşüncelerine ve tutumlarına dayanarak analiz ve değerlendirmelerin yapılması gerektiği bir alanda nitel teknikler ön plana çıkmaktadır. Toksöz'ün belirttiği gibi nicel tekniklere dayanan veri toplama zaman içerisinde herhangi bir olgunun nasıl değiştiğini ve bu konu hakkında politika yapımını etkileyen bir sürece dönüşmektedir (Toksöz, 2020, ss. 143-144). Toksöz'ün feminist yöntem hakkındaki bu tespiti, göç ve mültecilik deneyimlerine de genellemek mümkündür. Çünkü bu deneyimlerin politikalara dönüştürülmesi aşamasında hem nicel hem de nitel verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Proje bir taraftan Gaziantep'te yaşayan Suriyelilerin geçen on iki yıllık süre içerisinde yaşadıkları değişim ve dönüşümü takip etmeye çalışırken diğer yandan yaşanan dönüşümü Suriyeli ve yerelden öznelere ifadeleri ile anlamaya odaklanmaktadır. Bu amaçla Gaziantep'in merkez ilçelerinde, yirmi iki mahallede¹ toplam on iki odak grup görüşmesi yapılmıştır. Odak grup görüşmelerinden 5 tanesi Gaziantep'li kadınlarla (3'ü Gaziantep'li kadınlarla, 2'si Gaziantep'li erkeklerle), 7 tanesi de Suriyelilerle (5'i Suriyeli kadınlarla, 2'si Suriyeli erkeklerle) yapılmıştır. Görüşmelerin tamamı Narlıtepe'de bulunan Ensar Toplum Merkezi'nde yapıldı. Odak grup görüşmelerinin özellikle kadınlar açısından toplum merkezinde yapılması belli bir güven ortamını sağlamış oldu. Yapılan bütün görüşmelerde ses kaydının alınmasına izin verildi. Görüşmelerin tamamının kadınlardan oluşan bir ekip (moderatör, tercüman ve raportör) tarafından yapılması ve odak grup görüşmelerinin karma yapılmaması da buna katkı sağlamıştır. Özellikle Suriyeli kadınların bu nedenlerden dolayı kendilerini rahat hissettiklerini ve düşüncelerini açıklıkla ifade ettiklerini söyleyebiliriz. Neuman (2020, s. 731) tarafından ifade edildiği gibi odak grup görüşmelerinde katılımcıların homojen olması ve katılımcılar arasında herhangi bir akrabalık veya arkadaşlık bağının olmaması önemlidir. Yürüttüğümüz odak grup görüşmelerinde katılımcıların homojen olması sağlanmış olmakla birlikte özellikle Suriyeli kadın gruplarında katılımcıların bazıları akraba, arkadaş veya tanıdıklardan oluşmuştur. Alt sosyo-ekonomik grubundan Suriyeli kadınların ataerkil değerler çerçevesinde genellikle tek başına herhangi bir yere gitmediği dikkate alındığında bu anlaşılır bir durumdur. Kaldı ki akraba ve tanıdık olsa da kadınların aynı konularda farklı düşünceler ifade etmeleri bu yönetsel sınırlılığın pek önemli olmadığını ortaya koymaktadır. Odak grup görüşmeleri Gaziantep'in farklı mahalleleri ve farklı sosyo-ekonomik seviyeleri dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Suriyelilerin, Gaziantep'in görece alt ve orta sosyo-ekonomik düzey mahallelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Doğal olarak odak grup görüşmeleri de Gaziantep'li ve Suriyeli nüfusun yoğun bir şekilde

¹Bu mahalleler "Narlıtepe, Fırat, Barak, Vatan, Aktepe, Kolejtepe, Çıksorut, Mavikent, Şehreküstü, Aydınbaba, Konak, Mevlana, Cumhuriyet, Deniz, Yeditepe, İstiklal, 60. Yıl, Hoşgör, Seyrantepe, 23 Nisan, Gazikent ve Değirmişem" şeklinde sıralanabilir.

yerleştiği bu mahallelerde 2022 yılı Ağustos ayında yürütülmüştür. Araştırma Gaziantep Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulunun 03.08. 2022 tarih, 15 sayılı kararıyla etik kurul onayı almıştır.

Göç Sürecinde Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Yeniden İnşası: Suriyeli Kadın ve Erkeklerin Konumları

Gaziantep'te sosyal uyum meselesini anlamak için Gaziantep'li ve Suriyelilerin gündelik hayatına odaklandığımız saha araştırması aynı zamanda her iki toplumdaki kadın ve erkeğin hem kendilerini hem de diğerlerini nasıl konumlandıklarına dair zengin veriler sunmuştur. Sosyal uyuma odaklanan saha araştırmasının odak grup görüşme soruları, bireylerin gündelik yaşamlarına yönelik tartışmalar, gelecek beklentileri, boş zaman aktiviteleri, Gaziantep'li ve Suriyeliler arasındaki komşuluk ve arkadaşlık ilişkileri, evlilik düşünceleri ve kadınlık erkeklik algıları etrafında şekillenmiştir. Göç literatürünün uzun bir süre göçmen erkeklere odaklandığı, kadınların tartışmalara katılmasının ise görece yeni bir olgu olduğu bilinmektedir (Biehl, K., & Danış, D., 2020; Kofman vd., 2000; Körukmez, Karakılıç & Danış, 2020; Lutz, 2004). Göç süreci çeşitli yapıları etkilediği gibi bireylerin benlik algılarını, rol ve sorumluluklarını da etkilemektedir. Bireylerin toplumsal cinsiyete dayalı rolleri de bu kapsamda etkilenmektedir. Kadınlar ve erkeklerin yeni yerleşilen toplumda toplumsal cinsiyet rollerinin belli yönlerini devam ettirdiklerini bazılarını değiştirdiklerini ya da yeniden müzakere ettiklerini görmek mümkündür. Özellikle kadınlar söz konusu olduğunda ataerkillik ve şiddet gibi faktörlerden uzaklaşma başlı başına bir değişim süreci olmaktadır. Bu çerçevede toplumsal cinsiyet ilişkilerinin belli bir tarihsel bağlamda oluştuğunu, erkeklik ve kadınlığın bir inşa olduğunu ve yeniden inşasının söz konusu olduğunu hatırlamak önemlidir (Bourdieu, 2015; Connell, 2019; Pease, 2009; Sancar, 2009). İşte göç süreci de toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeniden gündeme geldiği bir alan sunmaktadır. Bu süreç hem yerleşilen ülkenin hem de kaynak ülkenin özelliklerinden bağımsız değildir. Örneğin Sallan Gül ve arkadaşlarının (2020) Isparta uydu kentinde yaptığı alan araştırmasında farklı ülkelere (İran, Irak, Afganistan ve Suriye) Isparta'ya göç eden kadınların, farklı kadınlıkların varlığını gözlemleyerek kadınların bir öznellik inşa ettiklerinin altı çizilmektedir. Daha açık bir ifadeyle kadınlar, yeni yerleştikleri ülkedeki kadınların belli bir özerkliğe (iş yaşamına katılmaktan diğerleriyle daha rahat iletişim kurmaya kadar genişletilebilir) sahip olduklarını gördükçe kendi kadınlık durumlarını gözden geçirdiklerini ve gelecek beklentilerinin yeniden şekillendiğini görmekteyiz. Göçle birlikte hem aile dinamiklerinin değişmesi hem de yerleşilen yerin toplumsal cinsiyet ilişkilerine dair hâkim söylem, her iki toplumun erkeklik ve kadınlık inşasını etkilemektedir. Bu sürecin somut göstergeleri arasında erkeklerin ekonomik gücünün azalması, aileyi tek başına geçindirme yükümlüğünün veya gücünün sekteye uğraması, kadınların iş bulabilmesi ve kadınların yeni roller üstlenmesi gibi faktörler sıralanabilir. Pease, bu bağlamda tam da sorulması gereken sorunun göç sürecinde "ataerkilliğin aşınıp aşınmadığı" meselesi olduğunu belirtmektedir (2009, s. 80). Şüphesiz buna net bir cevap verebilmek mümkün

değildir. Çünkü ataerkilliğin müzakeresinin yapıldığı veya aşındığı örnekler olduğu gibi özellikle kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmeleri ya da eğitimden koparılıp çalıştırılmaları gibi ataerkilliği besleyen uygulamalarla da karşılaşmak mümkündür. Kandiyoti'nin belirttiği gibi “kadınlara sunulan kısıtlı seçenekler, erkeklerin zımni sorumlulukları ile birleşince ataerkil pazarlığın bütünlüğü yeniden sağlanmış olmaktadır” (1988, s. 283). Örneğin odak grup görüşmelerinde çocuk yaşta Suriye'den Gaziantep'e gelen görüşmeci, ailenin geçimini sağlamak için çocuk yaşta çalışmak zorunda olduğunu belirterek bu durumun ailenin diğer bireylerini de etkilediğini şöyle ifade etmektedir:

“Eğitimime devam etmek isterdim. Buraya ilk geldiğimizde 7 yaşındaydım ve çalışmak zorunda kaldım. Atölyede terzilik yaptım. Eğitimden mahrum kaldık. Şuan 18 yaşındayım ve bir gelirim yok. Eğitim dilini bilmemek çok kötü. 7. sınıfta bir kardeşim var ve şuan okulu bırakmak istiyor, çünkü evde okuyan biri olmadı, o da okulu faydasız görüyor” (Suriyeli kadın, 18 yaşında, ilkokul terk).

Bir başka örnekte 30 yaşında ev hanımı olan Suriyeli kadın, değişen gündelik yaşantısını ve çalışma isteğine karşılık eşinin bunu uygun görmediğini ise şöyle ifade etmektedir:

“Dedikleri gibi biz oradayken hep evdeyiz ve evden sorumluyuz. Şuan benim hayalim çalışmak, iş yerimi açmak istiyorum ama eşim izin vermiyor. Bana diyor ki sen kendin gidip alışverişi yapıyorsun bu yeterince bir suç zaten” (Suriyeli kadın, 30 yaşında, ilkokul mezunu).

Kadınların kendi deneyimlerini ötekilerle karşılaştırarak konumlarını tekrar gözden geçirdiklerini söylemek mümkündür. Özellikle geleneksel cinsiyet rollerinin belli yönleri Suriye ve Türkiye dikkate alınarak yeniden ele alınmakta ve değerlendirilmektedir.

“Türk kadınlar daha güçlüler, karakter olarak. Biz biraz korkarız... Türkiye'de kadınla erkek aynı seviyede, bizde hayır 'sen kadınsın ben erkeğim' var” ... (Suriyeli kadın, 35 yaşında, ortaokul mezunu).

Yukarıdaki ifadelerden geleneksel cinsiyet rollerinde büyük bir değişim olarak görülen çalışmanın henüz genel kabul görmediği bunun yerine erkeğin konumunu sarsmayan gündelik alışverişin kadınlara bırakıldığı görülmektedir. Bu örneklerden de anlaşıldığı gibi göç süreciyle birlikte kadınlık inşasında değişim, dönüşüm ve müzakere yaşanmaktadır. Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı İstanbul, İzmir, Adana, Konya, Gaziantep ve Kilis'te yapılan saha araştırmalarında da bu durumu görmek mümkündür (Akçadağ Çelik & Yarımay, 2022; Doğangün & Özgür Keysan, 2022; Körükeç, Karakılıç & Danış, 2020). Bu değişim ve dönüşümün izleri eğitimde, çalışma hayatında, toplumsal cinsiyet rollerinde ve evliliğe dair düşüncelerde kendini göstermektedir. Fakat bu durum çelişkisiz bir biçimde gerçekleşmemektedir. Daha önce Suriyeli erkeğin rollerinden biri olarak kabul edilen evin ihtiyacına yönelik yapılan alışveriş işlerinden erkekler çekilmeye başlasa da Suriyeli kadınlar bu değişimi Gaziantepli kadınları dikkate alarak

yeniden yorumlamaktadırlar. Odak grup görüşmelerinde yaşanan bu durumu *güçlenme ve eşitlik* olarak yorumlayanların yanı sıra artan *sorumluluk ve iş yükü* olarak yorumlayanlar da bulunmaktadır.

“Türk kadının üzerine yüklenen sorumluluk daha fazla ... Biz de buraya gelince buna ayak uydurmak zorunda kaldık, biz de onlar gibi olduk. Artık bütün işlerimi kendim hallediyorum. Eşim alışveriş yapmayı bilmez şimdi. Suriye’de kadınlar genelde erkeklerden izole bir şekilde yaşıyor. Kadın çalışır ama belirli işlerde, kuaför olur, öğretmen olur ama sınırları vardır. Burada tüm toplum bir arada...” (Suriyeli kadın, 28 yaşında, lise mezunu).

“Buradaki kadınların sorumluluğu daha fazla. Buraya geldiğimizde biz de öyle olduk. Yani onlar farkında olmadan üzerimize sorumluluk yüklediler. Eşim aslında hala çıkmamı pek istemiyor ama bazen diyorum ki kurstan dönerken alışveriş yapayım yolumun üstü zaten, eşim evde görünce bir şey demiyor ama söyleseydin ben alırdım diyor” (Suriyeli kadın, 38 yaşında, lise mezunu).

“...Bence Türk kadınlar Suriyeli kadınlardan daha güçlü, karakter olarak daha bağımsızlar. Bizde “ayıp” “dışarıya çıkma” sözleri hakim. Biz orada evden pek çıkmazdık..., Ama burada kadının sorumluluğu daha fazla. Eşitlik değil” (Suriyeli kadın, 29 yaşında, ortaokul mezunu).

Yukarıdaki görüşmecilerin belirttiği gibi Gaziantep’li kadınlar, gündelik ihtiyaçların alışverişi konusunda ön planda olmaktadır. Suriyeli kadınların da Gaziantep’e göçle birlikte daha önce erkeklerin sorumluluğunda olan bu işleri yapmaya başladıkları ve bu süreci sorumluluk artışı olarak ifade ettikleri görülmektedir. Gaziantep’li kadınların bu durumunu sorumluluk artışından ziyade *eşitlik* veya kadınların *güçlü* olması şeklinde yorumlayan Suriyeli kadınlar da bulunmaktadır. Bununla birlikte Türkiye’de kadınların meslek fark etmeksizin her sektörde çalışması Suriyeli kadınların Gaziantep’e geldikten sonraki çalışma yaşamlarını ve algılarını etkilemektedir. Suriyeli kadınlar bu durumu şöyle ifade etmektedirler.

“Burada kadınların karakteri daha güçlü, böylesi daha iyi. Eşitler yani” (Suriyeli kadın, 42 yaşında, ilkokul mezunu).

“Bizde çalışan, para getiren erkek olur. Burada herkes çalışıyor” (Suriyeli, kadın, 44 yaşında, ortaokul mezunu).

“Hayır biz Suriye’deyken çalışmazdık, buraya geldikten sonra çalışmaya başladık” (Suriyeli kadın, 46 yaşında, ilkokul mezunu).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı gibi geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri ve kadınların durumu yeniden yorumlanmaktadır. Suriyeli kadınların bir kısmı Gaziantep’li kadınların sorumluluklarının daha fazla olduğunu belirtmekle birlikte kendi durumlarına yönelik bir değişim ve yeniden anlamlandırma süreci hâkimdir. Bu tartışmalara paralel olarak Türkiye geneline yönelik güncel verilere bakıldığında hane içinde yapılan işler içinde “günlük/haftalık gıda alışverişi”nin

kadınlar ve erkekler arasında neredeyse eşit olarak paylaşıldığını (Türkiye geneli erkekler %49,3, kadınlar %46.7) ve Gaziantep'in içinde bulunduğu Güneydoğu Anadolu bölgesinde erkeklerin (%53.5), kadınlara (%43.6) göre daha fazla sorumlu oldukları görülmektedir (TAYA, 2022, s. 6). Gündelik hayatta ise bu durum Suriyeli kadınlar tarafından Gaziantepli kadınlarla aralarında temel bir fark olarak görünmektedir. Suriyelilerin geleneksel cinsiyet rollerine yönelik algılarının daha keskin olduğu düşünüldüğünde bu farkı daha çok dillendirmeleri anlaşılır bir durum olmaktadır.

Göç, kadınlar gibi erkeklerin de konumlarını gözden geçirdikleri bir süreç olarak yaşanmaktadır. Aileyi geçindirmekten sorumlu olan Suriyeli erkekler iş bulma, işini devam ettirme ve saygınlıklarını koruma gibi yeni zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Özellikle iş bulma, aile bireylerinin ihtiyaçlarını karşılama ve idame ettirme gibi faktörler Suriyeli erkeklerin meslekleri ve yaş özellikleri ile birleşince önemli bir baskı unsuruna dönüşmektedir. Farklı sermayelere sahip erkeklerin “erkeklik krizi” veya “erkeklik kaybı” olarak adlandırılabilir olan bu durumu çeşitli biçimlerde idare ettiklerini görmek mümkündür. Şüphesiz göç sürecinin bireylerin sermayeleri bağlamında sahada belirleyici olduğunu ve hem seçenekleri hem de etki güçlerini belirlediğine yönelik tartışmalar bulunmaktadır (İncetahtacı, 2020; Leyla Kuzu, 2016). Göç sürecinde erkeklerin alışık oldukları gelir elde etme, aileyi geçindirme ve ailenin refahını sağlama gibi rollerinde bir değişim ve istikrarsızlık yaşanmaktadır. İşte bu sürecin yarattığı belirsizlik, endişe ve yerleşik değer kalıplarının değişimi karşımıza “erkeklik kaybı”, erkekliğin dönüşümü veya toplumsal cinsiyet düzeninin “kriz eğilimleri” olarak da tartışılan bir durumu ortaya çıkarmaktadır (Bozok, 2019; Connell, 2019; Pease, 2009). Örneğin Pease (2009) Doğu Afrika, Ortadoğu, Güney Aysa ve Latin Amerika'dan Avustralya'ya göç eden erkeklerle yaptığı derinlemesine görüşmelerde konumuz açısından önemli tespitlerde bulunmaktadır. Göç eden erkeklerin aile içinde saygınlığının ve otoritesinin zemin kaybetmesi bunlardan biridir. Özellikle kadınların ekonomik bağımsızlığı arttıkça erkeklerin kadın üzerindeki kontrolü azalmaktadır. Bununla birlikte göçmen erkeklerin geleneksel cinsiyet rollerini bireylerin doğaları gereği olarak gördükleri, eşitlikçi bir söylemin hâkim olduğu ülkelerde kendilerini baskı altında hissettikleri ve geri dönüş konusunda kadınlardan daha istekli oldukları anlaşılmaktadır. Benzer şekilde Suriyeli erkeklerin ailenin geçiminden, kadınların ise ev içi rollerden sorumlu olduğu geleneksel cinsiyet rolleri etrafında şekillenen bir yapı mevcuttur. Aşağıdaki örnekler Suriyeli erkeklerin iş bulma, aile kurma ve aileyi geçindirme gibi yükümlülüklerinin göç sürecinin yarattığı belirsizlikten dolayı nasıl sekteye uğradığını ve zorlandıklarını göstermektedir.

“Tamam Türkiye'ye teşekkür ederiz bizi ağırladığı için ama gerçekten zor koşullarda yaşıyoruz. Biz buraya seyahate gelmedik, ölümden kaçtık biz. Şimdi dönsek ya idam edilirdik ya da hapisaneye atılırdık, başka seçenek yok. Ben burada sadece yaşamak istiyorum. Asgari ücretle bile olsa... Ben işçi olarak da çalıştım, muhasebecilik de yaptım günlük 14 saat çalışarak, benim yaşım olmuş 55. Ücretim

de çok düşüktü. Eşim bile fabrikada çalışmak zorunda kaldı, şimdi bir aydır o da çalışmıyor” (Suriyeli erkek, 55 yaşında, İngilizce öğretmeni).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı gibi Suriyelilerin iş bulması veya mevcut işlerini devam ettirmeleri kolay olmamaktadır. Suriye’de düzenli işleri olanların Gaziantep’te de aynı işleri yapması genellikle mümkün görünmemektedir. Bu durum daha düşük ücretli işlerde çalışmaya veya farklı sektörlerde düşük ücretlerle çalışmaya kapı aralamaktadır. Erkekler söz konusu olduğunda ise aileyi geçindirme sorumluluğu gerilimlere ve baskıya neden olmaktadır.

Suriyeli başka bir görüşmeci ise erkek olarak geleneksel cinsiyet rollerini karşılamada yaşadığı zorluğu iki toplumu kıyaslayarak şöyle ifade etmektedir.

“Mesela Suriye’deyken, bir genç 20-30 yaş aralığında hayatını bir düzene sokmaya çalışır, planlarını yapar ve gerçekleştirir. Otuzdan sonra artık bir ailesi, bir işi vardı, kurulu düzeni vardır ve yaşamaya devam eder... Suriye’yi düşünürce ben 6 saat çalışıyordum, bir sene içerisinde para biriktirip evlenmişim ailemden destek almadan hem de. Mutluydum yani hayatımı kurmuştum. Ama burada 7 yıldır yaşıyorum, şöyle bir bakıyorum hiçbir şey yapamamışım. Çok büyük bir fark var” (Suriyeli erkek, 29 yaşında, ortaokul mezunu, inşaat işçisi)

Düşük ücretlerle çalışmak Suriyelilerin karşılaştığı yaygın bir durumdur. Suriyeli erkeklerin bu durumun üstesinden gelebilmek için birden fazla işte çalışması ise aile içi sorumlulukların aksamasına neden olabilmektedir. Suriyeli erkek görüşmeci bu durumu şöyle ifade etmektedir.

“Benim hiç boş vaktim yok. İki işte çalışıyorum, ilki 08: 30 ve 04: 00 arası. İkincisi de 05: 00 ve 01: 00 arası. İki haftada bir de tatil yapıyorum. Bunu ailemin bir şeye ihtiyacı olmasın diye yapıyorum. Ama yetiştiremiyorum gerçekten. Evde de sorumluluklarımın olması gerekiyor, aileme karşı ama gerçekten yetişemiyorum” (Suriyeli erkek, 26 yaşında ortaokul mezunu, berber)

Yukarıdaki örneklerden de anlaşıldığı gibi göç süreci erkeklerin alışık olduğu değer ve saygınlık ilişkilerini yerle bir etmektedir. Bu durum bazen eğitim ve mesleklerinin tanınmaması şeklinde karşımıza çıkarken bazen yerleşik saygı kalıplarının sektöre uğraması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte erkekler geleneksel cinsiyet rollerini veya genel olarak erkeklerden beklenen rolleri yerine getiremedikleri yeni bir durumla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Göç Sürecinde “Gerçek” Kadınlık ve Erkeklik Tartışmaları

Erkek egemen kültürün hem kadınları hem de erkekleri derecelendirdiği, etnisite, ırk ve sınıfsal eşitsizliğin bu derecelendirmede işlevsel olduğu, kadınların konumunun ise erkeklere göre ikincil olduğu geniş bir tartışma bulunmaktadır (Connell, 2019; Messerschmidt, 2019). Daha açık bir ifadeyle toplumda makbul tek bir erkeklik veya kadınlık olmamakla birlikte inşa edilen her bir kadınlık modelinin erkeklere karşıtlık temelinde kurulduğunu ve zaman içerisinde makbul

özelliklerin değiştiği dinamik ilişkişel bir süreçten bahsetmekteyiz. Örneğin erkekler için aktiflik, kararlılık, rekabet gibi özellikler ön plana çıkarken kadınlar için pasiflik, itaatkârlık ve yumuşak başlılık gibi özellikler ön plana çıkmaktadır. Bu özellikler geleneksel cinsiyet rollerinin yaygın bir şekilde onaylandığı toplumlarda çocukların, eşin, ailenin ve akrabaların ihtiyaçlarıyla ilgilenen bir kadın olarak tarif edilmektedir (White, 2015). Yani kadın çocuğuna yemek pişirmekle, çocuğun üstünü başını temiz tutmakla, evini temiz tutmakla veya eşinin ihtiyaçlarını karşılamakla makbul bir kadın olabilmektedir. Hal böyle olunca kadın ister Suriyeli olsun ister Gaziantepi olsun bu kadınlık değerleriyle ilişkilendirilmektedir. Öyle ki Suriyeli kadınlar, Gaziantepi kadınlarla aralarındaki farkı sorumluluk artışı olarak ifade ederken; Gaziantepi kadınlar, Suriyeli kadınlarla kendileri arasındaki farkı geleneksel ev işi ve bakım (çocuk bakımı gibi) rollerini yerine getirmeden zamanlarını kişisel bakımlarına ayırdıklarını ifade ederek makbul kadın olma durumlarını sorgulanır hale getirmektedirler. Aynı şekilde Gaziantepi erkekler, geleneksel cinsiyet rolleri doğrultusunda evi geçindirmesi gereken kişinin erkek olduğunu hatırlatarak Suriyeli erkeklerin çocuklarının ya da genel olarak ailelerinin geleceğini düşünmeden yaşadıklarına ya da rahatları doğrultusunda hareket ettiklerine dair söylemlerle erkekliklerini sorgulamaya dâhil etmektedirler. Gaziantepi erkek görüşmeci bu durumu şöyle ifade etmektedir.

“Onlar kendilerine ve lükslerine çalışıyorlar. Mesela pazar günü kebab yemeleri taviz vermiyorlar. Nargile içiyorlar. Bizim yapamadığımız çoğu şeyi yapıyorlar. Gene de iyi insanlar kötü diyemem” (Gaziantepi erkek, 55 yaşında, ortaokul mezunu, esnaf).

Gaziantepi görüşmeci kendileri ile Suriyeli erkekler arasındaki farkı birikim yapma ve çocukların geleceğini düşünme gibi özelliklere bağlamaktadır. Görüşmeci bu durumu çalışma şartlarından veya yaptıkları işin birikime imkân tanıyıp tanınamasından ziyade Suriyelilere has bir özellik olarak görmektedir.

“Çevremden gördüğüm kadarıyla iş kaygıları yok. Burada değilse orada yaparım... Daha genelde konuştuğumuz zaman bunlar çok gezmeyi seviyor işte bizde de gezmeyi seven var ama işte biraz daha yalnızca bizdeki bir tık geriye düşündüğümüzde biraz daha birikimci değil de gününbirlik yaşama şeyi var. Mesela çevrede de istişare ettiğimizde biraz daha rahat yaşıyorlar. Biz biraz daha birikim çocuğum deyip yarın üniversiteye gider ben bir lokmadan kısayım da çocuğum rahat etsin derim. Onlar daha rahatlar” (Gaziantepi erkek, 47 yaşında, üniversite mezunu, muhasebeci).

“Ben yalnızca onlarda gençlerin 100’de 80’inde şunu görüyorum: biraz daha rahatlar. Ben kendi nefsim bir ülkeye gitsem, savaştan gitsem, yuvam dağılsa, eşyalarım gitse bu kadar rahat davranmam. O topluma ve yaşayanlara biraz daha saygılı davranırım” (Gaziantepi erkek, 54 yaşında, üniversite mezunu, doğa sporları eğitmeni).

Gaziantep’li erkek görüşmeciler, Suriyeli erkekleri sadece birikim yapmadıkları veya çocuklarının geleceğini düşünmedikleri için değil lüks olarak gördükleri belli tüketim alışkanlıklarını (özellikle nargile) ve ev sahibi toplumun üyelerine yönelik davranışlarını da eleştirmektedirler.

“Kusursuz insan ararsan bulamazsın. Elbette ki kusurları olacak. Sonuçta onlar da insan. Nefisleri benden üstün. Ben öyle şey görmüyorum ama eksikleri var mı vardır bizim de vardır. Biz de bazen unutuyoruz. Yani nereden geldiğini unutuyorlar. Parklarda nargile senin neyine. Hakikaten doğrudur yani. Yani sen nereden geldiğini bileceksin bir kere. Sen gelmişsin nargile...” (Gaziantep’li erkek, 49 yaşında, ilköğretim mezunu, inşaat işçisi).

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi erkeklik ile aileyi geçindirme ve ailenin refahını devam ettirme gibi sorumluluklar arasında kuvvetli bir bağ kurulmaktadır. Gaziantep’li erkekler, Suriyeli erkeklerin sorumluluklarını yerine getirmediklerini düşünürken onlar için *rahatlıklarına düşkünlük*, *yarını düşünmeden günlük yaşama* ve *nefsine düşkünlük* gibi özellikler atfetmektedirler. Buna karşılık Suriyeli erkekler, aileyi geçindirecek bir iş bulmanın zorluğunu ifade ederken, bulunan işin belirsizliği ve uzun çalışma saatlerini sıklıkla dile getirmişlerdir. Suriyeli erkekler bu durumu şöyle ifade etmektedirler.

“Hiç vaktimiz yok. Bayramda belki. Yani şimdi gezeceksek nereye gideceğiz? Hayvanat bahçesine iki yıl önce gittik. Mahallenin dışına çıkmıyoruz. Evden çıkınca para harcıyoruz çünkü. Aldığımız maaş anca kira ve faturalara yetiyor, fazlası yok. Her kaç ayda bir çarşıya gidiyor birer dürüm yiyip eve dönüyoruz o kadar. Ya da Yeşil Vadi’ye “(Suriyeli erkek, 29 yaşında, ortaokul mezunu, inşaat işçisi).

“Benim haftada bir tatil günüm oluyor, onda da çocuklarla vakit geçiriyorum. Yemek yiyoruz, öyle. “ (Suriyeli erkek, 38 yaşında, ilköğretim mezunu).

“Çok iş aradım asgari ücretle bile olsa ama yok. Ne yapayım? Belediyede sokak mı temizleyeyim? Yaşım olmuş 55, yapamam. Yaş yüzünden de reddediliyorum aslında” (Suriyeli erkek, 55 yaşında, İngilizce öğretmeni).

Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi Suriyeli erkeklerin temel motivasyonları ailenin refahını sağlamak üzere çalışmak. Fakat kendilerine açık olan işlerin istikrarsızlığı ve güvencesizliği birikim yapmalarından ziyade günlük ihtiyaçlara odaklanmaya neden olmaktadır. Bu durum ise çoğu Gaziantep’li erkek tarafından *kaygısızlık*, *rahatlık* ve *zevkine düşkünlük* olarak ifade edilmektedir. Bu bağlamda Suriyeli kadınların ve erkeklerin yerel kadın ve erkeklere göre konumları tartışmaya açılarak toplumsal cinsiyet hiyerarşisindeki yerlerinin müzakere edildiğini söylemek mümkündür. Bu müzakereye sadece konumlarını sorgulamakla değil bazı durumlarda varlıklarını da görmezden gelerek giriştikleri iletişim biçimleri örnek gösterilebilir. Odak grup görüşmelerinde Gaziantep’lilerle Suriyeliler arasında etkileşimin önemli bir yolu kiracı ve ev sahibi biçiminde gerçekleşmektedir. Özellikle Suriyeli kadınların büyük bir kısmı yerelden sadece

ev sahibi kadınlarla bir temaslarının olduğu söylenebilir. Öyle ki Suriyeliler yerel toplum hakkında örneklerini yine en yakınlarındaki ev sahipleri üzerinden vermektedirler. Odak grup görüşmelerinde Suriyeli kadınların yakınlara anlattığı örnekler bize toplumsal cinsiyet hiyerarşisine yönelik önemli bir ipucu vermektedir.

“Geçen gün ev sahibimiz bizi davet etti, kadın evde eşim varken yarım kollu tişörtle boynu da açık bir şekilde oturdu, ben çok şaşırırım çünkü o dışarıda tesettürlü normalde” (Suriyeli kadın, 24 yaşında, lise mezunu) .

“Mesela ben ev sahibinin evine gireceksem defalarca izin isterim müsaitler mi üstleri müsait mi diye, ama onlar direkt içeri giriyorlar evime eşim müsait mi değil mi sormadan” (Suriyeli kadın, 30 yaşında, ilkokul mezunu).

Suriyeli görüşmecilerin ifade ettikleri bu durum ilk başta farklı kültür veya farklı davranış kalıpları olarak yorumlansa da konumları belirsiz olan ya da hiyerarşide altta olduklarını düşündükleri bireylere yönelik bir ilişki biçiminin parçası olduğu açıktır. Suriyeli erkekler ise toplumsal cinsiyet hiyerarşisinde farklı dil ve etnisitelerinden dolayı marjinal bir konumda görülmekte veya görünmez olmaktadır.

Gaziantep’li kadınlarla (çoğu alt sosyo-ekonomik sınıftan) yaptığımız görüşmelerde farklı etnik ve kültürel özelliklere sahip olsalar da Suriyeli kadınların homojen bir biçimde “öteki” olarak görüldüğünü ve bunun toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkilendirildiğini görmek mümkündür. Burada kurulan ötekilik belli oranda Gaziantep’lilerin gündelik yaşamlarına ve ifadelerine yansımaktadır. Örneğin “evleri çok pis”, “çocukları çok pis”, “yemekleri kötü kokuyor”, “sadece kendilerine bakıyorlar” “çok makyaj yapıyorlar”, “evde yemek yapmıyorlar” ve “örtülüler ama” gibi birçok ifade örnek olarak verilebilir. Suriyelilere yönelik bu stereotipler ise alan araştırmalarında sıkça karşımıza çıkmaktadır (Ünal & Doğan, 2020). Ancak bütün bu damgalayıcı ifadelerin içinde cinselliğe yönelik vurgu ön plandadır. Saha araştırmasında Suriyeli kadınların cinselliği hem korkulan, tehdit uyandıran hem aşağılanan, küçümsemenin hem de düzen bozucu, ihlal edici bir unsur olarak görüldüğünü belirtmek gerekir. Sennett, dokunma korkusu tartışmalarında, yabancı bedenlerin hem “baştan çıkarıcı” hem de “kirletici” olarak düşünüldüğünü ifade eder (2008, s. 192). Benzer şekilde Gaziantep’li kadınların Suriyeli kadınlara yönelik algılarının aşırı bir biçimde cinselleştirildiğini belirtmek mümkündür. Aşırı cinselleştirme ya da Connell’in ifadesiyle “vurgulanmış dişilik” toplumsal cinsiyet hiyerarşisinde kadınlar için makbul bir özellik gibi dururken toplumsal konumu belirsiz olarak algılanan Suriyeli kadınlar için cinselliğin ön plana çıkarılması korku, tehdit ve küçümseme şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Çoğu zaman ahlaki-gayri ahlakilik veya düzen-düzensizlik şeklinde ikili bir durum olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Aşağıdaki örneklerden Gaziantep’li kadınların Suriyeli kadınlara yönelik özellikle geleneksel cinsiyet rollerinde kurucu bir işlevi olan haneyi temiz tutmanın

nasıl da ihlal edildiğini, bunun yerine cinselliği anımsatacak şekilde kişisel bakımın geçtiğini ve bunun kadınlar arasında temel bir fark olduğunu anlıyoruz.

“Suriyeliler bakımlarına çok düşkün insanlar makyajlarına. İster varlık içerisinde ister yokluk içerisinde olsunlar bakımlarına inanılmaz özen gösteriyorlar. Buradaki kadınlarımızı biliyorsunuz zaten; hayat peşinde koşuyorlar çocuklarımız iyi olsun istiyorlar kendilerine zaman ayırmıyorlar” Gaziantep’li kadın, 23 yaşında, ortaokul mezunu).

“Onlar öyle alışmış ama evlerine bakmıyorlar çoğu da. Sadece kendilerine bakıyorlar. Mesela temizlik yapmıyorlar ama süsleniyorlar. Ben temizliğimi yapar ondan sonra kendime bakarım. Mesela. Onlar kesinlikle eve bakmıyorlar. Evet, doğru, azimli ve çalışkanlar” (Gaziantep’li kadın, 25 yaşında, ortaokul mezunu).

“Kendilerine çok güzel bakıyorlar, eve kulak asmıyorlar. Yemek, temizlik yok sadece kendilerine bakıyorlar. Ama ben bazen kendi kendime önemli olanın da bu olduğunu söylüyorum. Eşim kadın güzel olursa, yemek ve iş insanın gözüne gelmiyor derdi. O yüzden kendilerine bakıyorlar çok doğru yapıyorlar. Yemekti, çocuktaki, çok özen göstermiyorlar o yüzden onları tebrik ediyorum” (Gaziantep’li kadın, 36 yaşında, ilkokul mezunu).

Martina Cvajner, Moldova ve Ukrayna’dan İtalya’nın kuzeyine göç eden ve ev işlerinde istihdam edilen kadınların bölgede yaşayanların damgalayıcı davranışlarına rağmen nasıl toplumda değer ve saygınlıklarını korumak için stratejiler ürettiklerini ve benliklerini sunduklarını görmek mümkündür. Örneğin kadınlar ahlaksız olarak damgalanmak pahasına göç sürecinden önce ailenin veya erkeğin statüsü için giriştikleri süslenme etkinliklerine göç deneyiminden sonra yeni anlamlar yükleyerek (özgürlük, kendini kabul ettirme, yapılan işin aşağılayıcı yapısını telafi etme veya “gerçek kadınlık” gibi) benliklerini yeniden inşa etmektedirler. Bu çerçevede kılık kıyafet ve makyaj gibi pratikler gerçek kadınlığın olmazsa olmazı olarak sunulmakta ve her ne kadar düşük ücretle çalışıyor olsalar da kadınların buna bütçe ayırdıklarını görmekteyiz (2011, ss. 362-363). Odak grup görüşmelerinde de yerel kadınların Suriyeli kadınları sıklıkla geleneksel cinsiyet rolleri çerçevesinde ele aldıklarını ve bu rolleri yapıp yapmadıkları konusunda bir skalada değerlendirdiklerini görmekteyiz. Geleneksel cinsiyet rolleri arasında evle ilgili rutin işlerin (yemek ve temizlik yapmak) ve bakım işlerinin (özellikle çocuk bakımı) ağırlığı olsa da hane içindeki bireylerin duygusal ihtiyaçları ve cinsellik de bulunmaktadır. Odak grup görüşmelerinde yerel kadınların Suriyeli kadınlar hakkındaki görüşleri genellikle geleneksel cinsiyet rolleri etrafında tartışılırken cinsellik konusu daha çok gerçek kadınlığın sınırlarını ihlal eden bir eylem olarak tarif edildi. Suriyeli kadınlar ise cinselliği ima eden ifadelerden imtina etmişlerdir. Kadınların yemek ve temizlik yapması gerçek kadınlığın olmazsa olmazı olarak sunulurken Suriyeli kadınların cinselliğini ima eden her pratik (makyaj yapma ve parfüm kullanma gibi) bu kadınlığı bozan bir tehdit olarak ifade edildi. Bu tehdit sadece Suriyeli kadının hanesini ilgilendiren bir sorun olmaktan çok toplumun ahlakını ve düzenini bozan bir güç olarak tasvir edilmektedir. Öyle ki “Suriyeli

kadın” ifadesi her ne kadar ilk başta olumsuz bir anlam taşımasa da Gaziantep’li kadınlar için ima ettiği anlam “sembolik bir güce” dönüşmektedir. Bu tartışma yaygın bir biçimde saha araştırmasında da dile getirildiği gibi “Suriyeli bir kadın alırım ha” ifadesinde karşımıza çıkmaktadır. Gaziantep’li erkeklerin kullandığı belirtilen bu ifade, yerelden kadınların yerini ve görevlerini sürekli hatırlatmaktadır. Suriyeli kadınların ise cinselliklerini kurgusal olarak canlı tutan bir işlev görmektedir. Özetle bu ifadeler kadın erkek arasında kontrolü içeren ilişkileri doğallaştırarak ve meşrulaştırarak hegemonik bir işleve de sahip olmaktadır (Schippers, 2007, s. 92).

Yerel kadınlar, Suriyeli kadınları geleneksel cinsiyet rollerini yeterince yapmadığı için kadınlık hiyerarşisinde aşağı konuma yerleştirirken Suriyeli kadınlar tam aksine geleneksel cinsiyet rollerinin gündelik yaşamlarında ne kadar zaman kapladığına dair örnekleri sıklıkla ifade ettiler. Özellikle hem evin hem de çocukların nasıl da temiz tutulduğunu kadınlık performansının olmazsa olmazı olarak sunulduğunu görmek mümkündür. Özyeğin’in (2005, s. 64) belirttiği gibi hijyen daha çok kadınların sorumlu tutulduğu bir alan olduğu için kadınlar tarafından bu kadar sık dile getirilmesi de anlaşılır olmaktadır. Aşağıdaki örneklerde “hiç boş zamanım yok” ifadesi “iyi kadınlık veya annelik” iması taşımaktadır.

“Boş vaktim yok benim. Ayda bir ziyaret ediyorum arkadaşlarımı, o kadar”(Suriyeli kadın, 23 yaşında, ortaokul mezunu).

“Ev sorumlulukları var. Buraya spora geliyorum sadece. Hiç akrabam yok burada. Zamanın çok ağır geçtiğini hissediyorum” (Suriyeli kadın, 40 yaşında, ortaokul terk).

“Bende hiç boş vaktim olmuyor çünkü maşallah 4 çocuğum var...” (Suriyeli kadın, 28 yaşında, ortaokul mezunu).

Suriyeli kadınlar zamanlarının büyük bir bölümünü hane işlerine ayırmakta olduklarını ifade ederek geleneksel cinsiyet rollerini yeni yerleştikleri mekânlarda nasıl da devam ettirdiklerini ön plana çıkarmaya çalıştıklarını görmekteyiz.

Göç süreciyle birlikte farklı iki toplumun kadınları gündelik hayatta birbirleriyle karşılaşmaktadır. Bu karşılaşmalarda kadınların kendi konumlarını müzakere ettiklerini ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini ve değerlerini dikkate alarak konumlarını yeniden inşa ettiklerini görmek mümkündür. Bu süreçte kadınlara yönelik geleneksel cinsiyet rolleri olarak kabul edilen çocuklara bakma, ev işlerini yapma ve bunlarla ilişkili olarak görülen işlerde hem Suriyeli hem de Gaziantep’li kadınlar arasında yaşanan yeniden anlamlandırma süreci hiyerarşik bir ilişkiden uzak değildir. Öyle ki Gaziantep’li kadınların ev işlerini yapma ve çocuklara bakma ile gerçek kadınlık arasında kurduğu ilişki Suriyeli kadınlar tarafından geleneksel cinsiyet rollerini yaparak kendilerini makbul göstermenin bir yolu olarak devam ettirilmektedir. Öte yandan benzer bir hiyerarşinin erkekler arasında da deneyimlendiği görülmektedir. Gaziantep’li erkekler, Suriyeli

erkeklerin aileye yönelik sorumluluklarını yerine getirmediklerini bazen açık bazen dolaylı olarak ifade ederek konularını sorgulamaya açmaktadır. Buna karşılık Suriyeli erkekler bir yandan göç sürecinin yarattığı belirsizlikleri, çalışma koşullarını ve ücretlerini tartışmalı hale getirerek diğer yandan uzun çalışma saatleri ve ikinci iş gibi yolları deneyerek aile içindeki konularını korumaya çalışmaktadırlar.

SONUÇ

Göç süreci kısa ve uzun vadede hem göçe katılanları hem de ev sahibi toplumu çok yönlü bir biçimde etkilemektedir. Bu makale “Gaziantep Odaklı Sosyal Uyum Araştırması: Gaziantep Monitörü 2022” adlı çalışmadan yola çıkarak her iki toplumun geçen süreyle birlikte karşılaşmalarına odaklanırken bireylerin, kadınlık ve erkeklik algılarını ve bunlar etrafında şekillenen tartışmaları analiz etmeyi hedeflemiştir. Göç süreci genel anlamda bireylerin yeni yerleştikleri yerin dili, çalışma kalıpları ve imkânları ile şekillenirken bireylerin sahip oldukları eğitim ve niteliklerle de şekillenmektedir. Bununla birlikte her iki toplumun toplumsal cinsiyet ilişkileri de bu göç sürecinde yeniden üretilmektedir. Yeni yerleşilen toplumdaki cinsiyet rollerinin yapısı gündelik hayatın önemli karşılaşmalarından biri haline gelmektedir. Suriyeli kadınlar, Gaziantepli kadınlarla kendileri arasında önemli bir fark olarak “gündelik alışverişten sorumlu olma” ve “komşularla rahatça görüşme” gibi unsurları ifade etmişlerdir. Gaziantepli kadınlar ise Suriyeli kadınlarla kendileri arasındaki farkı, “ev ve bakım işlerini aksatıp bireysel bakımlarına odaklanma” şeklinde ifade etmişlerdir. Bu farklar gündelik rutin işlerin yapıp yapılmaması gibi bir anlamı aşmış kadınlar arasında “gerçek kadınlık” gibi bir alanı tartışmaya açmaktadır. Bu tartışma bir yandan geleneksel cinsiyet rollerine yönelik kültürel farkları ortaya koyarken diğer yandan göç sürecine katılan kadınların bu rolleri yeniden anlamlandırdıklarına tanık olmaktadır. Benzer şekilde Gaziantepli erkekler, Suriyeli erkekleri ailelerini veya hanelerini yeterince düşünmeyip birikim yapmamakla ve çocuklarının refahını düşünmemekle suçlayarak erkeklik rollerini veya genel bir ifadeyle erkekliklerini tartışmaya açmaktadırlar. Özetle bu durum Suriyeli erkeklerin erkekliğini tartışmalı bir hale getirirken, yerelden erkeklerin erkekliğini onayladığı bir sürece dönüşmektedir.

Yazarların Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma tek yazarlı olup katkı oranı %100’dür ve herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Agcadağ Çelik, İ. & Yarımay M. (2022). *Yolun sonunda kendini bulmak: Suriyeli kadınların göçle güçlenen deneyimleri*. Konya: Eğitim Yayınevi.

Biehl, K., & Daniş, D. (2020). Giriş: toplumsal cinsiyet perspektifinden Türkiye’de göç araştırmaları. K. Biehl & D. Daniş (Der.), *Toplumsal cinsiyet perspektifinden Türkiye’de göç araştırmaları* içinde (ss. 8-17). İstanbul: Sabancı

Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi ve Göç Araştırmaları Derneği.

Bourdieu, P. (2015). *Eril tahakküm*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Bozok, M. (2019). Göç sonucu yaşanan erkeklik krizinin bir yüzü olarak erkekliğin kaybı. *Journal of Economy Culture and Society*, 60, 171-185.

Connell, R. W. (1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar toplum, kişi ve cinsel politika*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Connell, R.W. (2019). *Erkeklikler*. Ankara: Phoenix Yayınları.

Cvajner, M. (2011). Hyper-femininity as decency: beauty, womanhood and respect in emigration. *Ethnography*, 12 (3): 356-374.

Danış, D., & Dikmen, H. (2022). Türkiye’de göçmen ve mülteci entegrasyonu: politikalar, uygulamalar ve zorluklar. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Türkiye’nin Göç Siyaseti Özel Sayısı*, 21 (Özel Sayı), 24-45.

Doğangün G. & Özgür Keysan (2022). Göçün Suriyeli kadınların toplumsal cinsiyet pratikleri üzerindeki etkisi: imkânlar ve zorluklar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 77 (1): 125-150.

Erder, S.(2006). *Refah toplumunda getto*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erdoğan, M. M. (2022). Suriyeliler Barometresi 2021 Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi. UNHCR.

Göç İdaresi Başkanlığı (2023). Geçici Koruma İstatistikleri, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> Erişim Tarihi: 31.05.2023.

Gulerce, H. & Demir, E. (2021). Zorunlu göç sürecinde sosyal ağlar; Şanlıurfa’daki Suriyeli sığınmacılar. *Journal of Social Policy Conferences*, 81, 185-211.

Gültekin M. N., Doğanoglu M., Leyla Kuzu, Ş., İncetahtacı, N., Yakupoğlu, H. C., Kaya, M., Açıkgöz, Ü., Bellur Mübarek, Z., (2022). Gaziantep Odaklı Sosyal Uyum Araştırma Raporu Gaziantep Monitörü 2022 Final Raporu, Gaziantep.

Gültekin, M. N., Yücebaş, M., Soyudoğan, M., Atasü Topçuoğlu, R., Doğanoglu, M., Leyla Kuzu, Ş., Tankut Gülhan, S., Aslan A., İncetahtacı N., Utanır, A., Aslan Ç., Kaya, M., Karayakupoğlu, H.C., Açıkgöz, Ü., Özhazar İ., (2021), Gaziantep Monitörü 2020 Suriyeliler Ankara: SABEV Yayınları.

Herbert, J. (2008). Masculinity and migration: life stories of East African Asian men. Louise Ryan ve Wendy Webster (Der.), *Gendering migration:*

masculinity femininity and ethnicity in post-war Britain içinde (ss. 189-203). Aldershot: Ashgate.

İncetahtacı, N. (2020). Gaziantep'teki Suriyeli ailelerin baş etme stratejileri, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19 (2): 499-525.

Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with patriarchy. *Gender and Society*, 2 (3): 274-290.

Kofman, E., Phizacklea, A., Raghuram, P., Sales, R. (2000). *Gender and international migration in Europe employment, welfare and politics*. London: Routledge.

Körükmez, L., Karakılıç, İ. Z., Daniş, D. (2020). *Mecburiyet, müzakere, değişim: Suriyeli kadınların çalışma deneyimleri ve toplumsal cinsiyet ilişkileri*, İstanbul: Göç Araştırmaları Derneği kitap serisi No. 2.

Leyla Kuzu, Ş. (2016). Göç, aile ve sermaye: Gaziantep'te yaşayan Suriyeliler örneği. VIII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiriler Kitabı, 371-377.

Lutz, H. (2004). 'Settled in mobility': engendering post-wall migration in Europe. *Feminist Review*, 7 (1): 7-25.

Messerschmidt, J.W. (2019). *Hegemonik erkeklik formülasyonu, yeniden formülasyon ve genişleme*. Ed. Çimen Günay-Erkol ve Nurseli Yeşim Sünbuloğlu, İstanbul: Özyeğin Üniversitesi Yayınları.

Neuman, W. L. (2020). *Toplumsal araştırma yöntemleri nicel ve nitel yaklaşımlar (Cilt-2)*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Özyeğin, G. (2005). Kapıcılar, gündelikçiler ve ev sahipleri Türkiye'de kent yaşamında sorunlu karşılaşmalar. Deniz Kandiyoti ve Ayşe Saktanber (Der.), *Kültür fragmanları Türkiye'de gündelik hayat içinde* (ss. 57-83). İstanbul: Metis yayınları.

Pease, B. (2009). Immigrant men and domestic life renegotiating the patriarchal bargain?. Mike Donaldson, Raymond Hibbins, Richard Howson ve Bob Pease (Der.), *Migrant men critical studies of masculinities and the migration experience* içinde (ss. 79-95). Londra: Routledge.

Sallan Gül S. , Türkmen E. & Kahya Nizam Ö. (2020). Türkiye'de mültecilik, kadınlık ve toplumsal cinsiyet: Isparta uydu kentinde yeni bir kadınlık inşası mümkün mü?. Songül Sallan Gül, Saniye Dedeoğlu ve Özlem Kahya Nizam (Der.), *Türkiye'de mültecilik, zorunlu göç ve toplumsal uyum geri dönüş mü, birlikte yaşam mı?* içinde (ss. 310-340). İstanbul: Bağlam Yayınları.

Sancar, S. (2009). *Erkeklik: imkânsız iktidar ailede, piyasada ve sokakta erkekler*. İstanbul: Metis Yayınları.

Schippers, M. (2007). Recovering the feminine other: masculinity, femininity, and gender hegemony. *Theory and Society*, 36: 85-102.

Segal, L. (2007). *Slow motion changing masculinities, changing men*. Londra: Palgrave Macmillan.

Sennett, R. (2008). *Ten ve taş batı uygarlığında beden ve şehir*. İstanbul: Metis Yayınları.

Ünal, S. & Doğan, F. (2020). Yerli halkın bakışından Suriyeli kadın sığınmacılar: Mardin’de yabancıların ötekileştirilmesi ve ahlaki dışlama. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15 (25), 3285-3327.

Toksöz, G. (2020). Sayıların kadın mücadelesindeki yeri. Emine Erdoğan ve Nehir Gündoğdu (Der.), *Türkiye’de Feminist Yöntem* içinde (ss. 123-144). İstanbul: Metis Yayınları.

Türkiye Aile Yapısı Araştırması 2021 (2022) T.C Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın no: 4654

White, J.B. (2015). *Para ile akraba kentsel Türkiye’de kadın emeği*, İstanbul: İletişim Yayınları.